

Література:

1. Берестова А. А. Типологія прецедентних релігійних феноменів, репрезентованих у художній прозі Василя Шкляра. *Філологічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 280–288.
2. Вегеш А. Літературно-художні антропоніми як образотворчий компонент роману «Ключ» Василя Шкляра. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1(27) 2017. С. 58–62.
3. Вегеш А. Особливості творення літературно–художніх антропонімів у романі Василя Шкляра «Маруся». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород : УжНУ, 2017. Вип. 22. С. 9–12.
4. Колоїз Ж. В. Біблійна алюзія як засіб вираження авторської інтенції в романі В. Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 659 : Романо-слов'янський дискурс : зб. наукових праць. Чернівці, 2013. С. 3–9.
5. Шкляр В. Маруся : роман. Харків : КК «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-13>

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ У СУЧАСНІЙ ВОЄННІЙ ЛІРИЦІ

Юлдашева Л. П.

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри слов'янської і романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Порівняння належить до гносеологічних категорій, за допомогою яких розкривається сутність пізнавального процесу. О. Потебня зазначав, що «процес пізнання є процесом порівняння» [цит. за: 2, с. 18]. Під час порівняння спостерігається спроба розумово зблизити факти, ототожнити їх чи протиставити.

І. Кант дефінує порівняння як «логічну рефлексію» [4]. Чітка установка на порівняння уможлиблює впорядкування й класифікацію змісту пізнання.

На думку Л. В. Голоюх, «порівняння у мові є, з одного боку, засобом пізнання світу і, з другого, – результатом цього пізнання, оформленим у вигляді компонентів тексту», що мають структуру компаративної конструкції, причому не лише поверхнево-експліцитної, а й глибинно-концептуальної [1, с. 3]. Порівняння яскраво відображають мовний світогляд, передають національні культурні стандарти та стереотипи.

Суспільно-політичні події в країні мають безпосередній вплив на мову. Важливою структурно-змістовною одиницею свідомості сучасної людини є концепт ВІЙНА. Новітня поезія вдається до інтерпретації воєнного досвіду. Як вказує О. Маленко, «літературі ж у цьому відведено особливу роль – стати «літописцем» війни в її людських відчуттях, емоціях, враженнях, які, вкарбовані словом у текст, мають позачасову силу впливати на психоемоційну сферу нашої свідомості» [3, с. 106]. Аналіз мови сучасних ліричних творів засвідчив розмаїття засобів творення образності, важливу роль серед яких відіграють порівняння.

Поети прагнуть досягнути війну, відобразити рефлексії, викликані стражданням і смертю, з одного боку, й переможними моментами та гордістю за героїв-українців, з іншого. Це знаходить відбиття в лексико-семантичному наповненні мовленнєвих конструкцій, зокрема порівнянь: *Весна змінила цьогорічні плани: / Щитом зі снігу вкрилася в імлі, / Немов забинтувала свіжі рани / Катованої ворогом землі* (А. Триш); *Гуркотітиме трактор у полі, / як гриби, збиратиме міни* (Л. Дмитренко); *Краще в мене спитай, скільки бачив від Господа див, / Ніж про обстріли «Градів»* (О. Розумов).

У сучасній лінгвістиці категорія порівняння представлена як складно організована система різнорівневих засобів вираження (лексичного, словотвірного, морфологічного і синтаксичного).

На лексичному рівні засобами вираження порівняння є сукупність лексичних одиниць, семантика яких пов'язана із зіставленням певних реальій: *Чекають вечора люди, схожі на равликів, / так гірко сплять на вокзалах, так глибоко* (С. Жадан); *Ламана лінія кордону, мов соснова гілка, / годинною тишею, / зовсім не схоже на жарт, або блеф* (О. Чупа); *А чому ви схожі на них? / Чому ми схожі на тих / хто так давно нас убиває?* (В. Амеліна); *коли адам давав імена тваринам / імена схожі на печиво і бутерброди й стаканчики чаю з лимоном* (О. Клеменс); *бо хіба може хто-небудь збанути, / мову двох закоханих, / схожу на есперанто?* (Г. Кирпа); *Совісті нема, ума – нема – Людopodobні воші й блохи!* (О. Слоньовська); *Правдоподобно також, що позбавлені голосу, ми не стаємо / чеснішими перед собою в своєму мовчанні* (С. Жадан).

На словотвірному рівні порівняльні одиниці творяться за допомогою префікса *по-* та суфіксів *-ому*, *-ему* (*-єму*), *-и*: *Потім він посміхнеться по-дружньому*, / *Потім пройде крізь стрій парадний* (О. Ірванець); *Лізе і лізе, хоч бите й бите*, / *Чи по-пластунськи, чи й зовсім на череві* (О. Слоньовська). До імпліцитних словотворних засобів порівняння також належать прикметникові суфікси *-аст* (*-яст*), *-ист*: *дерево розтинає світло ліхтаря навпіл / прокладаючи променисту колію до ніг* (С. Ленартович); *Хвиляста* лінія протистояння (О. Слоньовська).

До морфологічних засобів вираження порівняння зараховують ступені порівняння прикметників і прислівників, напр.: *світ розірвався на до війни і після / вздовж нерівного згину плакатика «по war»*, / *який ти викинеш у найближчий смітник* (Г. Крук); *бережися дітей*, / *бо вони безборонні і люблять найдужче* / *(це й безумовно)* (Д. Пінчук); *Не минути болю втрати / у найважчі дні* (Н. Слободанюк); *І найгірше минає* (О. Слоньовська); *а виходить, що мова сильніша за страх мовчання* (С. Жадан).

У межах підрядних сполучників виокремлюють спеціальний розряд – порівняльні, які є морфологічним маркером компаративних конструкцій: *тепер це навіки – / надягати зранку / тіло наче чуже пальто* (О. Степаненко); *І приходять вірші й стають на порозі, як діти* (Ю. Мусаковська); *Бог спить у травах тихо, як дитина* (М. Савка); *Мало що нас єдало, / крім короткої, / мов липнева пляшка води, / розмови* (О. Коцарев); *Богородице, радуєся, / Коли живі, засмаглі як чорти / і шлють смішні селфі* (М. Савка); *Гул ракет, як криваві зливи – Наш Герой у бою мастак!* (Н. Бугай).

Морфологічно компаративну семантику можуть передавати іменники в орудному відмінку (так званий орудний порівняльний): *ніч заходить у землю судомами квітів змарнілих / і лягає в роти нам гнилими зубами мовчання* (І. Ківа); *Як птиця фенікс, укотре встаєш із попелу, / Але вже не покірним волом, а могутнім і гордим левом* (О. Слоньовська); *Шакалами виють сирени* (О. Слоньовська).

Синтаксичними засобами вираження порівняння є порівняльні звороти та підрядні порівняльні частини складнопідрядних речень. Порівняльні звороти, зіставляючи різні предмети, образно характеризують їх: *Ворог міццю хвалився, / Був підступний, мов змій* (О. Ірванець); *Залиш, мов прихований файл на диску, / у тайні від мене і від наступників / щасливі моменти, мов кінострічку, / де ти назавжди головна артистка* (П. Вишебаба); *Всі мирні плани, як аероплани* (О. Слоньовська); *Є війна, що ніяк не закінчиться і не засохне, як пліснява* (О. Слоньовська); *Спека пекуча, жагуча, болюча,*

як вивих (О. Слоньовська); **світ обертається як подряпана платівка** / з коловими траншеями повними тіл (Б.-О. Горобчук).

У складнопідрядних порівняльних реченнях інформація в головній частині розкривається за допомогою порівняння зі змістом підрядної частини: *Засвічується небо, / ніби розплющується око тварини* (С. Жадан); *і сніг знову йде і тане / немовби ворожа армія на твоїй території* (Б. Гуменюк); *Цієї зими навіть дерева стоять, / неначе вони теж втомилися* (С. Жадан).

Отже, порівняння як різновид категорії модальності передає відношення висловлення до дійсності не безпосередньо, а опосередковано, урахувавши подібність чи відмінність між об'єктами. У проєкції на мовну систему феномен порівняння на різних рівнях представлений мовними одиницями, які є матеріальним утіленням категорії порівняння. В арсеналі мовних засобів сучасної воєнної лірики порівняння посідають помітне місце. Автори використовують ці для відтворення національної специфіки сприйняття російсько-української війни, створення образних та понятійних ціннісних характеристик. Порівняння дають змогу авторам влучно та яскраво оцінити нинішні події, сприяють створенню ментального образу концепту ВІЙНА.

Література:

1. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1996. 225 с.
2. Донік О. М. Порівняльний зворот як синтаксичний засіб вираження порівняння у простому реченні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 39. Том 1. С. 18–21.
3. Маленко О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі . *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. пр. Харків : ХІФТ, 2016. Вип. 3. С. 105–113.
4. Kant I. The Metaphysics of Morals. URL : <http://praxeology.net/kant8> (дата звернення : 17.07.2023).